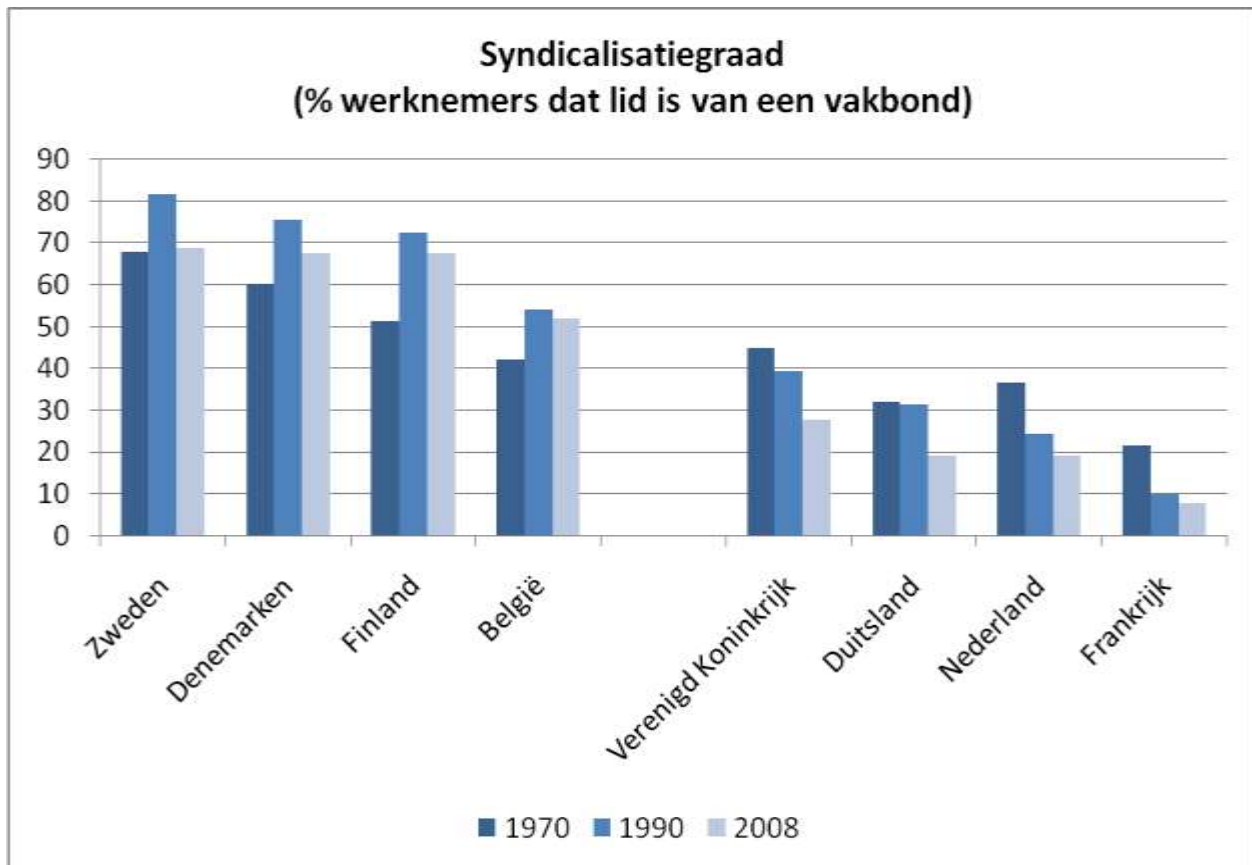

Het Gents systeem herbekeken: Werkloosheidsverzekering en vakbondslidmaatschap in België, Denemarken, Finland en Zweden

Tim Van Rie, Ive Marx & Jeroen Horemans. (2011). Ghent revisited. Unemployment insurance and union membership in Belgium and the Nordic countries. *European Journal of Industrial Relations*, Volume 17, Issue 2 (June), pp. 125-140.

Sinds de jaren 1970 daalde vrijwel overal in Europa het aandeel werknemers dat lid is van een vakbond. In België was dit echter niet het geval. Het Gents systeem vormt hiervoor een belangrijke verklaring. In dit systeem hebben de vakbonden een belangrijke rol bij de uitbetaling van werkloosheidsuitkeringen. In de sterk gelaagde Belgische arbeidsmarkt verklaart dit systeem mogelijk ook waarom arbeiders vaker vakbondslid zijn dan bedienden.

West-Duitsland tot en met 1990.

Bron: ICTWSS database (Jelle Visser, Universiteit van Amsterdam)

De syndicalisatiegraad geeft aan welk percentage van de werknemers lid is van een vakbond. In de meeste geïndustrialiseerde landen daalde die vanaf eind jaren 1970¹. Tegenwoordig is in de EU27 minder dan één op vier werknemers lid van een vakbond, al is er heel wat internationale variatie.

België, Denemarken, Finland en Zweden zijn in dit opzicht uitzonderlijk. Naar internationale normen is de syndicalisatiegraad er zeer hoog: ongeveer zeventig procent van de werknemers in de Noord-Europese landen, iets meer dan de helft in België² (cijfers 2009).

Als verklaring wordt vaak verwezen naar een gemeenschappelijk kenmerk: het zogenaamde 'Gents systeem'. In dit systeem zijn de vakbonden nauw betrokken bij de uitbetaling van werkloosheidsuitkeringen. Dit zou werknemers sterk aanmoedigen om lid te worden van een vakbond.

Lidmaatschap van een werkloosheidsfonds en lidmaatschap van een vakbond zijn in principe gescheiden. In de praktijk zien velen echter een sterkverband tussen beide. In de Noord-Europese landen werd dit minder sterk vanaf de jaren 1990, toen een aantal alternatieven voor vakbondslidmaatschap steeds populairder werden. Volgens experts verklaart dit ook deels de recente daling van de syndicalisatiegraad, vooral onder jongeren. In België bestaat sinds lang een alternatief voor de uitbetalingsinstellingen van de vakbonden, maar deze Hulpkas voor Werkloosheidsuitkeringen kent een beperkt succes.

In Denemarken, Finland en Zweden maakt het Gents systeem lidmaatschap aantrekkelijk voor alle werknemers, ongeacht hun profiel. De werkloosheidsverzekering is er vrijwillig, al dan niet aanvullend bovenop bijstand of wettelijke verzekering. De vrijwillige bijdragen vormen slechts een klein aandeel in de financiering. Het grootste deel komt voort uit verplichte bijdragen en belastingen. Bovendien zijn de (korte termijn) werkloosheidsuitkeringen relatief hoog en is het risico op (korte termijn) werkloosheid vrij gelijk verdeeld over hoger- en lagergeschoolden. Verder geldt een minimale bijdrageperiode (van meestal een jaar) vooraleer iemand recht krijgt op een uitkering. Dit voorkomt dat enkel werknemers met een onmiddellijk werkloosheidsrisico zich aansluiten.

België heeft een verplichte werkloosheidsverzekering, gefinancierd door sociale bijdragen. In dit opzicht is het geen "puur" Gents systeem. In tegenstelling tot andere landen met verplichte werkloosheidsverzekering, behielden vakbonden in België wel een belangrijke rol bij de uitbetaling van de werkloosheidsuitkeringen.

De Belgische arbeidsmarkt is veel sterker gelaagd dan de Noord-Europese. Zo is het werkloosheidsrisico er bijvoorbeeld meer geconcentreerd bij de lager geschoolden. Bovendien impliceert het onderscheid tussen arbeiders en bedienden dat de eersten veel sneller een beroep doen op de werkloosheidsverzekering. Zo zijn de termijnen van de opzeggingsvergoeding korter voor arbeiders dan voor bedienden. Tijdens deze termijn komen werklozen niet in aanmerking voor een uitkering. Verder

¹ (In vele gevallen was dit eerder te wijten aan een stijging van het aantal werknemers dat zich niet aansloot bij een vakbond, dan aan een daling van het aantal werknemers die vakbondslid zijn.

² De percentages lopen enigszins uiteen naargelang de bron, met name voor Denemarken (ESS: 85% >> ICWTSS 70%)

was de tijdelijke werkloosheid tot vóór de crisis beperkt tot arbeiders. Bovendien is in België, in tegenstelling tot de Scandinavische landen geen voorafgaande periode van lidmaatschap vereist. Dit werkt verdere selectiviteit van het lidmaatschap in de hand.

Dit alles laat vermoeden dat het Belgische systeem, makkelijker vakbondsleden werft bij arbeiders, werknemers met lagere scholing en zij die in het verleden werkloos waren. Analyses op basis van het European Social Survey (2006) bevestigen dit beeld, dat bovendien robuust is over verschillende jaren. Mogelijk zullen deze verschillen in vakbondslidmaatschap verminderen wanneer de statuten van arbeiders- en bedienden worden geharmoniseerd.

Tabel 3. Vakbondslidmaatschap onder werknemers, volgens kenmerken, ESS 2006

	België (N=735)	Denemarken (N=749)	Finland (N=830)	Zweden (N=1046)
Totaal	51.7	85.8	77.4	78.8
Geslacht	(*)	*	**	
Man	54.6	83.4	73.2	77.1
Vrouw	48.4	88.4	82.0	80.5
Leeftijdscategorie		***	***	***
< 30	54.0	63.0	61.7	56.1
30--50	49.9	85.9	78.6	81.7
> 50	57.0	91.2	84.3	84.5
Opleidingsniveau	***			
Geen hoger onderwijs	64.4	86.3	77.8	78.2
Hoger onderwijs	34.2	85.1	77.0	79.8
Ooit >3m werkloos	***		**	
Ja	62.8	84.8	83.5	78.5
Neen	47.3	86.4	74.3	78.8
Beroepscategorie	***			**
Niet-manueel werk	47.2	85.6	77.5	77.0
Manueel werk	70.7	87.5	77.2	86.2
Sector	***	***	***	***
Industrie	66.3	85.1	77.4	82.9
Diensten	43.4	77.0	67.2	67.2
Openbare diensten	48.6	93.9	90.5	88.3

Chi²-test: (*) < 0.1; * < 0.05; ** < 0.01; *** < 0.001;

Bron: berekeningen van de auteurs op data van het European Social Survey